

Byggnadsminnesförklaring av Himmelstaplunds herrgård och
brunnsmiljö på stadsäga 1 i Norrköping

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Himmelstaplunds herrgård och brunnsmiljö har väckts 1984-04-02.

Fastighetsnämnden och fritidsnämnden har avgivit yttranden i ärendet 1986-02-11 respektive 1986-02-21 och därvid inte haft något att erinra mot föreslagna skyddsföreskrifter.

Himmelstaplunds herrgård med manbyggnad och två flyglar är belägen på den norra sidan av Motala Ström, öster om E 4-an. I sydöstra delen av den omgivande parken ligger en brovaktarstuga vid den s k Femöresbron.

En allé förbinder herrgården norrut med Himmelstaplunds brunnsområde, som är bebyggt med brunnsalong, brunns hotell, krog samt ett uthus.

Anläggningarna har tillkommit på 1700-talet. Byggnadsminnets kulturhistoriska innehåll framgår av till beslutet bilagd beskrivning.

Himmelstaplunds herrgård och brunnsbyggnaderna bevarar egenarten hos en gången tids byggnadsskick och är med hänsyn härtill att anse som synnerligen märkliga.

Länsstyrelsen förklarar därför med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen (1960:690) åtta byggnader på stadsäga 1 i Norrköping för byggnadsminne. I samband härmed meddelar länsstyrelsen följande skyddsföreskrifter enligt 2 § ovan nämnda lag.

1. De på kartan med nr 1 - 8 betecknade byggnaderna får ej rivas eller till sitt yttre ombyggas eller på annat sätt förändras.
2. I byggnaderna nr 1 (Brunnssalongen), nr 3 (Sexstyverkrogen) och nr 5 (Herrgården) får den befintliga rumsindelningen inte förändras och ingrepp inte göras i den fasta inredningen, såsom snickerier, målningsutsmyckning och kakelugnar.

dk

1986-03-21

11.392-769-84

3. Det på kartan med streckad begränsningslinje markerade området får inte ytterligare bebyggas eller på annat sätt väsentligen förändras.
4. De i punkt 1 nämnda byggnaderna skall ägnas för deras framtida bestånd erforderligt underhåll, som skall utföras i samråd med länsstyrelsen.

Länsstyrelsen kan enligt 3 § byggnadsminneslagen meddela dispens från ovannämnda föreskrifter om ändringen är nödvändig för att byggnaderna skall vara till nytta eller sådan ändring eljest kan anses påkallad av särskilda skäl.

Enligt 14 § lagen om byggnadsminnen gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Besvär till kamarrätten i Jönköping enligt bilaga (formulär 10).

I den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket länsstyrelsen i plenum fattat beslut, har förutom föredraganden deltagit länsrådet Lars Rydberg, överlantmätaren Rolf Davidson, länsarkitekten Tage Jansson och länsassessorn Björn Sälde. I styrelsens beslut deltog landshövdingen och ledamöterna Ragnar Gustafsson, Per-Olof Strindberg, Nils-Åke Wiström, Olle Anderberg, Göthe Anderson, Per A Pettersson, Per Ekelin, Nils Lennstam, Henry Eriksson, Rolf Andersson, Hans Holm och Göte Edlund samt suppleanten Lars Olof Torfgård.

Göte Svenson
Göte Svenson
Landshövding

Sven E Noreen
Sven E Noreen
Länsantikvarie

Bilagor

karta i skala 1:4000
beskrivning

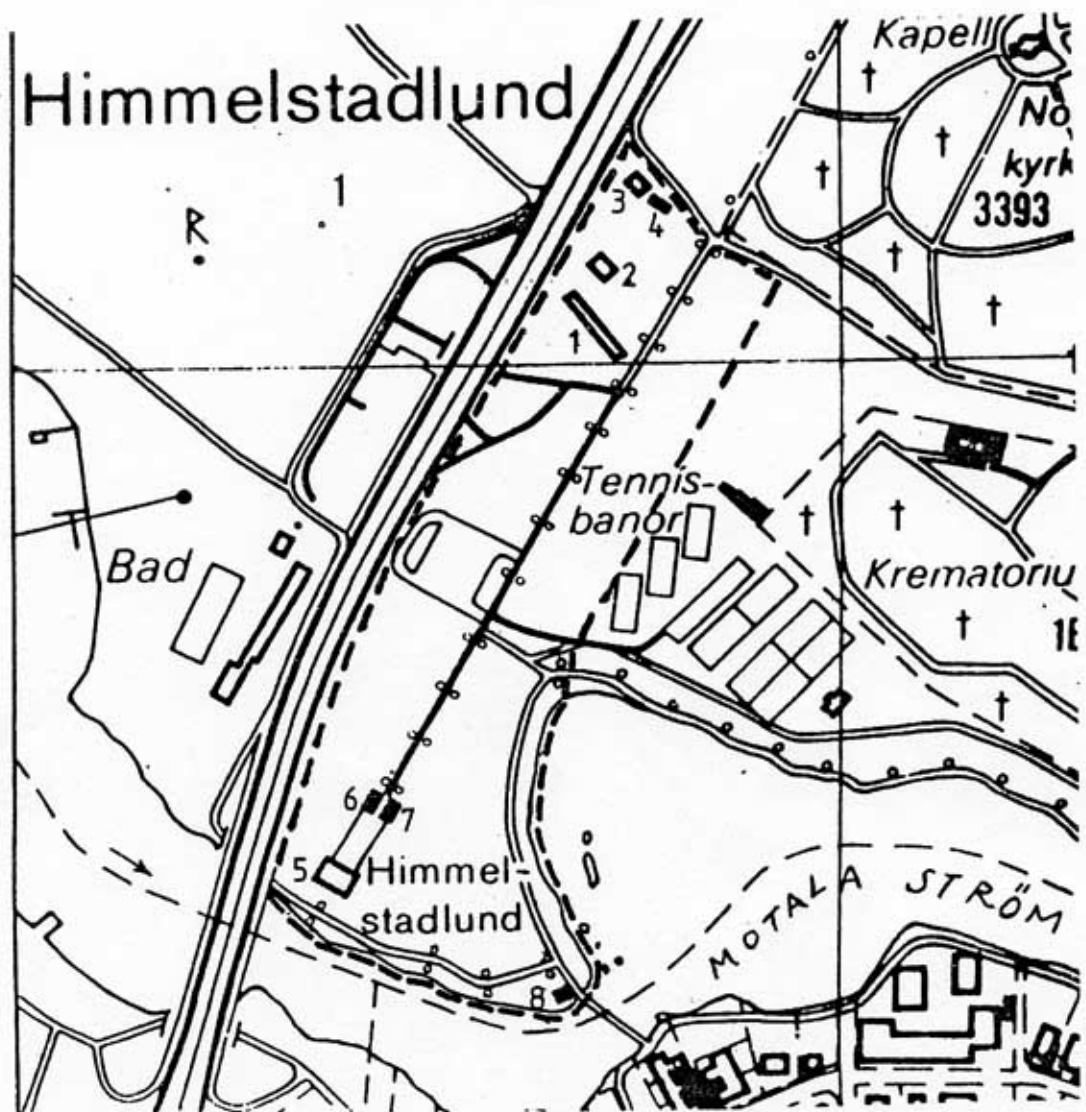
Kopia till

akten
riksantikvarieämbetet
länsmuseet
stadsmuseet, Norrköping
byggnadsnämnden, Norrköpings kommun
inskrivningsmyndigheten, Norrköpings tingsrätt
fastighetsregistermyndigheten
fastighetsbildningsmyndigheten
planenheten
juridiska enheten
planeringskansliet, protokollspärmen
länsantikvarien
fastighetskontoret
fritidsförvaltningen

BESTYRKES

E. J. Grand

HIMMELSTADLUNDS HERRGÅRD, NORRKÖPING

Skala: 1:4000

- nr 1 Brunnssalongen
- nr 2 Brunnshotellet
- nr 3 Sexstyverkrogen
- nr 4 Uthus
- nr 5 Manbyggnad
- nr 6-7 Flyglar
- nr 8 Brovaktarstuga

Himmelstaplunds herrgård och brunnsmiljö - historik

Himmelstaplunds gård har gamla anor. Namnet är belagt redan 1384 (Hemblastad) och torde äldst vara benämningen på den för länge sedan avhysta byn som låg inom hällristningsområdet väster om nuvarande gårdsanläggning.

Gården bestod enligt uppgift 1665 endast av två stugor. Något senare, 1670, inrättades här ett garveri som var i verksamhet fram till ryssarnas härjningar 1719. Egendomen förvärvades 1723 av prosten Reinerus Broocman vars son Carl Fredrik Broocman (känd för sin östgötadesbeskrivning) blev den som uppförde nuvarande herrgården.

Huvudbyggnaden är uppförd i putsat tegel i två våningar under valmat tak. Putsen är för närvarande avfärgad i gult medan hörnkedjor, pilastrar och dörrömfattning är gråa. Långsidornas mittpartier krönes av gavelfrontoner. Den ursprungliga inredningen är delvis bevarad, såsom kolonnkakelugnar, dörrar med beslag och valvslagen trappa. Huvudbyggnaden flankeras av två flyglar, timrade i två våningar under sadeltak och putsade i vit slätputs. Fasaderna avdelas med lisener. Flyglarnas läge antyder att de ej är samtida med herrgården utan kan ha ingått i en äldre anläggning.

Norväst om gården har legat ladugård och loge.

I den sydöstra delen av den omgivande parken ligger en brovaktarstuga vid den så kallade femöresbron över Motala Ström, där avgift togs upp ända in på 1940-talet.

En allé förbinder herrgården norrut med Himmelstaplunds brunnsområde som är bebyggt med brunnsalong, brunshotell, krog och ett uthus.

Hälsobrunnar i närheten av städerna var vanliga under 1700- och 1800-talen. I Norrköping var det läkaren Magnus Gabriel von Block som 1708 upptäckte hälsobrunnen vid Himmelstaplund. Brunnsdrickningen skall ha upphört på 1860-talet i samband med en koleraepidemi.

Förutom brunnsverksamheten drevs värdshus- och krogrörelse. Brunnsområdet hade stor betydelse för den sociala gemenskapen. Här fanns dansbanor och kugelbanor, här anordnades teaterföreställningar och fyrverkerier.

De nuvarande brunnsbyggnaderna uppfördes på 1760-talet i timmer som panelats och rödmålats.

1986-03-21

11.392-769-84

Hotellet är uppfört i 2½ våningar under sadeltak med avvalmade gavelspetsar. På vardera långsidan en frontespis. Huset inreddes med tolv gästrum.

Den s k Brunnssalongen är en långsmal (ca 45 m lång) timmerbyggnad, innehållande två salonger skilda åt av en förstuga samt ett brunns hus vid ena gaveln. Den östra salongen har väggmålningar föreställande exotiska landskap som möjligen tillkom vid en renovering 1839.

Den s k sexstyverkrogen är en enkel panelad timmerbyggnad med torvtäckt sadeltak. Byggnaden har murad källare. Som namnet antyder har den tjänat som krog.